

factfile

2014 Q1b : Discuss how Soil Characteristics impact on soil development.

- Trí treithe do ithr ina bhfuil tionchar aige ar a forbairt ná ábhar mianrach, pise agus ábhar orgánach.

• Ábhar mianrach

- Is é abhar mianrach ná na caithní Óirthe a bhíonn in ithr éagsúil. forbraíonn ithr túid an bunchloch sioncata ná ábhar sil-leagta. m.sh oighreacach ná abhannach.
- Faigheann ithrreacha an ábhar mianrach ón mathair abhair atá sil-leagta ná sioncata. de bharr seo ta tionchar ollmhór ag an ábhar mianrach a faightear ón mathair abhair ar forbairt an ithr.
- M.sh más é aodchloch an mathair ábhair bheadh morán ábhair mianrach do aol, bheadh an ithr saibhir i calcium dō bharr.
- Tá an abhar mianrach do aol tar éis ithrreacha forthúil a forbairt in Éirinn agus dá bhí sin tó fás iontach againn. go hóirthe le haghaidh dériocht + eallaigh.. glaotar ithr éilimh ar an ithr a forbraíonn (2/3) do Achar na hÉireann.
- De gnáth bíonn an ithr calcileach de bharr go tharlaíonn imobliú idir an báisteach aigead agus carbonáit calcium ag athrú é go de-carbonáit Calcium, tá sé seo calcileach agus mé bíonn an ionad abhar mianrach bíonn an ithr-neamhforthúil.
- Ithrreacha a forbraíonn ar gaineamhcloch = píosaí grioncloch, ithr neamhforthúil, Afach de bharr méid an aodchloch in Éirinn de gnáth deonfar on ithr a forbairt ó aigeadach go neodrach leis an aol.
- Nuair a tharlaíonn sé seo forbraíonna ithr le droenáil math agus ta sé neodrach = forthúil = oiriúnach do físeá.
- Más é físeach i geist bíonnan ithr saibhir i manraí de bharr an scambhadh ar an bunchloch. (carraig ag crapadh + aodchloch de bharr raon teocht ollmhór). Glaotar ardsols orthu. Ce go diflórbair an Ábhar mianrach an ithr forthúil de bharr ^{an} Aeróid ní fiosann plandaí.

• Uisce

- Binn tionchar difrúil ag a lan uisce agus muid iséal uisce ar forbairt i thír.
- In áiteanna le morán baisteach tarlaíonn podsálu m.sh larthar na hÉireann, le $> 130\text{mm}$ baisteach go bhliantúil bronntan dian laisteach ag tarlú ann.
- Baineann an uisce mianraí + cothaitigh planolú ina bhfuil riachtanach do torfhéacht an iúir, binn deacracht le fás planoláir le madraeas, fasra burcineach don mórchuid. → ^(percolation & filtering)
- De bharr an podsálu deannann an baisteach siothlá ar mianraí m.sh iarrann agus cruthaitear iúir liath.
- Baineann no caithnini iarrann idir leastine (A+B) agus formíonn cruchiséal de réir mar a forbairionn an iúir. Is ciseal neamhsagadh é a deannann an iúir neamhforthail.
- I reigiún meanchriosach ar nös an foraois baisti Amasoin. Binn an dian, baisteach ag feidhmí ar an iúir og deanaimh morán damáiste dō. Glaotar lataraití ar an proséis seo. Is dian laisteach i reigiún tropaiceach é.
- De bharr meadú i diforaoiseacht (= laghdú i cosaint don iúir ó crainn) tá eifeacht an lataraití tar éis meadú leis. Le teocht ard tarlaíonn imoibrit (carbonatí) ag fogant ocsáid iarrann. Galaironn an uisce fogtha fogtar an ocsáid iarrann ar barr titeann baisteach ag terraing é síos. fogtar dath dearg ar an iúir m.sh iúir tropaiceach dearg.
- I reigiún fasach ar nös an sahara binn eifeacht mór ag easpa uisce ar an iúir.

De bharr easpa frasaíochta + teochtanna ard tarlaíonn gníomhaíochta ríbeach in tharaingíonn an teocht an uisce salannach suas an iúir chun galú ar an dromchla. fogtar an ciseal salann ar barr an iúir. Is ciseal an tocsaic é ina nach feidir le fasra fes = iúir neamhforthail / neamhfhorbartha de bharr an easpa uisce.

Ábhar Mianrach

- Is gnéith rí-thabhcach é a i forbairt do ithir de bharr go an dianscaileadh do bruscar/fásmaí plandáil humés do plandáil/ithir chun iad a cheanamh forthúil.
 - Tá ithir donn tar éis forbairt insan deisceart agus oirtheas na hÉireann, de bharr go bhfuil /raibl siad cludaithe le crann dubhseachá. de bharr titim na duilleoga san t-Earrach + mean titim baistí do = 600mm baisteach go bliantúil tarlaíonn dianscaileadh ar an duilleoga (saibhre, Ábhar organach) de bharr + fungas ag cruthú Humas. Is abhar riachtanach chun forthúleacht ithir donn a bhaint amach! Tuasúgan sé manraí tuisce ag formáin substaint dubh.
 - De bharr an Ábhar mianrach seo cruthaíonn se ithir oileáin, forthúil agus an oiriúnach do eallaigh + físeá.
 - I gcas Ábhar mianrach eile, crann buircineach ní bionn clea-eifeachtach ag an abhar mianrach ar forthúlach an ithir.
 - Le linn an t-earrach ní bítteann morán duilleoga. Cosúil le snaithéid (needle) is duilleog céireach é nach bhriiseann síos topaigh nó go abhar mianrach forthúil.
 - Bionn an abhar mianrach aigéadach agus le ard titim baistí an leathar → 100mm bliantúil bionn dianlaisteach deanta ar an abhar mianrach ag formáin cruachseal = ithir an-neamhforthúil.
 - Insan fasach bionn ithreacacha gan físeá, & ina cruthaítear abhar mianrach gann ar, de chéasca seo bionn ardsols neamh forthúil.
 - Insna foraoisí baistí mSh An Amasán meadaítear has an forbairt ar an ithir agus an deantúis do abhar Orgánach. Bionn na crann ag togaint isteach an humas ag an rata.
 - Afach, Nuair a thosaíonn diforaoiseacht ionann an proséis don imabhrú ach cruthú níos mó humas ach níl aon ait dul abhar mianrach dul forbairt an cruachseal ina deantar (ithir neamhforthúil).
 - Le aithréi ar méid abhar mianrach togann aithréi ar forbairt ithir.